

På stenen finnas två djurbilder. Bureus har uppfattat dem som två enhörningar. Stephens förmodar, att det är två hundar.

Enligt Brates mycket sannolika förmodan är ristningen utförd av Ärnfast (se U 41, 43, 79, 123).

Det förtjänar erinras om att det var denna runsten, som blev utgångspunkten för Olof von Dalins skämtsamma »Beskrifning på en Runsten vid Drottningholm, som kan tjena till upplysning i Loföiska Historien». Den lilla skriften, som trycktes endast i ett fåtal exemplar, är tillägnad konung Adolf Fredrik på hans namnsdag den 18 juli 1751 av en fingerad Olavus Björnerus, Antiquarius Lovöensis. Den utgör en hyllning åt kungaparet på samma gång som ett elakt skämt med den rudbeckianske forskaren E. J. Björner. Man får väl förmoda, att föremålet för den parodiska kommentaren, »en vördig sten, den ännu vackra runor pryda», var välkänt för det höga herrskapet. Tyvärr har ej Dalins i förbigående gjorda påpekande, att detta uråldriga minnesmärke låg på sned och framdeles kommer att göra det ännu mer, »så framt ej en nådig hand behagar låta ställa det åter på fötter», kunnat hindra, att runstenen i senare tid har försvunnit.

Däremot saknar Dalins avbildning självständigt värde, då den, åtminstone vad runorna angår, knappast torde vara gjord efter originalet utan är en kalkering av Hadorphs och Leitz' träsnitt. Den är visserligen »an excellent copperplate engraving», men f. ö. förtjänar den knappast det höga beröm, som den får av Stephens: »There can be little doubt of its absolute correctness, partly because it is the same as the old woodcut in Bautil ... but still more because the King and Queen, who saw the stone every day for months together when living at Drottningholm, and were specially interested in it, would at once have detected and resented any attempt to falsify the inscription.» Det är med säkerhet att överskatta Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas intresse för de Lovöiska antikviteterna.

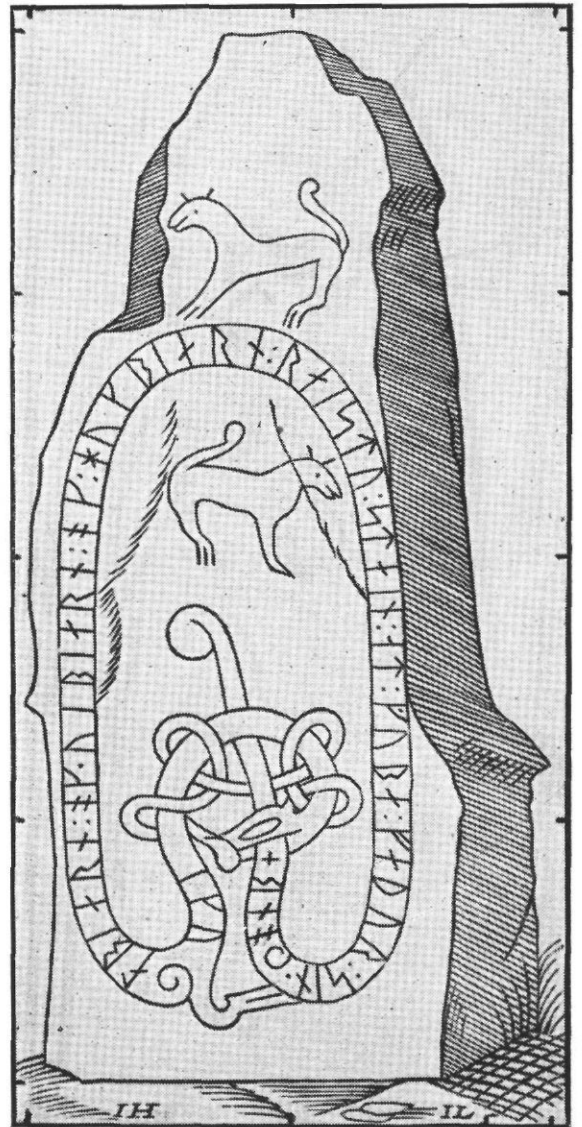

Fig. 39. U 51. Drottningholm, Lovö sn.
Efter B 283.

52. Edeby, Lovö sn.

Pl. 31, 34.

Litteratur: D 2:71. E. J. Biörner, *Swea Rikes Häfda Ålder* (1748), s. 140, 181; R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 2 (1857), s. 15 not, *Mälarens öar* (1861), s. 16; UFT h. 2 (1872), s. 41; E. Brate, *Anteckningar (ATA); Stockholmstraktens natur- och kulturminnen* (1935), n:r 290.

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Brate (ATA).

Ristningen finnes i en berghäll i den västra sluttningen av en skogklädd höjd, benämnd Hednakullen, omkring 250 m. Ö om landsvägen Stockholm—Svartsjö. Från landsvägen utgår i närheten av Edeby gård en mindre väg till Edeby brygga. Följer man denna väg ett par hundra meter, har man t. h. en åkerväg, som går söderut fram mot en skogklädd höjd. Vägen följer denna först utefter den norra sluttningen, sedan efter en krök utefter den västra. Strax

bortom denna krök ligger den runristade hällen invid vägens östra sida, ungefär 600 m. S om Edeby gård och halvvägs mellan denna och sjön. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Stockholm» (1862); i beskrivningen: »i berget SSO om Edeby.» Likaså på kartan över Stockholmstraktens natur- och kulturminnen (1933).

Ristningen ligger 8 m. över havet. Vattenytan beräknas under senare delen av 1000-talet ha legat 3,6—3,7 m. över den nuvarande nivån (uppgift av docenten Erik Granlund).

Omkring runristningen är ett gravfält, bestående av omkring 45 runda högar och jordblandade rösen. Det ligger på lägre höjd över Mälaren än något annat gravfält på Lovö. Lägsta delen av gravfältet ligger endast 4 m. över havet.

Ristningen omtalas första gången av E. J. Björner, vilken ägde och bebodde lägenheten Kanaan i Bromma, ej långt från Drottningholmsbron: »... den runehällen vid Edby viken åt Lofön, som allra först af Inspect. Hr. Sundberg, är å daga gifven, men för des stora ålders skull är mähta utnötter, allena af rägn, ock altså nog swärtydiger.» Den återfanns — sedan den länge förgäves eftersökts — i början av 1860-talet, och avtecknades första gången av Dybeck. Ristningens läge anges av honom på följande sätt: »Ett träbevext berg är i Edeby södra gärde, nära den fagra Edebyviken. Många skadade ättehögar finnas på vestra sidan om berget, hvilket der har en någorlunda jämn, framstående kuller. Ristningen är i denne.»

Hällen har en rundslipad yta, men denna är på flera ställen skrovlig och repig, vilket har försvårat runornas inhuggande. Ristningen är delvis ganska grund och svårläst, vilket till stor del torde bero på vittring. Särskilt gäller detta om övre delen av vänstra sidan.

Höjd 1,50 m., bredd 0,85 m.

Inskrift:

afriþ : lit : at : suartaufa : auk : at : iulfast : suni : sina : ok : at : askaut.

Afrið let at Svarthaufða ok at Igulfast, syni sina, ok at Asgaut.

»Åfrid lät (hugga hällen) efter Svarthövde och efter Igulfast, sina söner, och efter Åsgöt.»

Till läsningen: 16 **a** har mycket svag bst. 18 **a** har tydlig hst; ungefär på mitten skäres den snett av en naturlig spricka, som möjligen av ristaren har använts såsom bst till ett **a**. Läsningen **a** är sålunda icke osannolik. 24 **i**, knappast **h**. Men ytan är här mycket ojämn och ristningen särskilt grund. 25 **u** tydlig; avgjort icke **r**. 26 sannolikt **l**, men bst är bredare än övriga ristade linjer, varför den ej är alldeles säker. 39 **o** fullt tydlig. — Dybeck: 11—18 **suartauk**, 24—30 **irnfast**. — Brate: 11—18 **suartaua** (»sista runan är tydligen **a**»), 24—30 **irnfast**.

1—5 **afriþ** är utan tvivel ett kvinnonamn *Afrið(r)*. Detta är f. ö. känt från två uppländska inskrifter (L 292 Örby, Rasbo sn: nom. **afirip**, L 617 Ekeby, Malsta sn: nom. **afriþ**), en öländsk (Öl 27: ack. **afriþi**) och möjligen en östgötsk (Ög 157); det förekommer också i ett medeltida diplom år 1369 (gen. *Afridha*). I alla de tre uppländska beläggen, där namnet står som subjekt, saknas nom.-r. — 11—18 **suartaua** är säkerligen en onöjaktig skrivning för ack. av namnet *Svarthaufði*, beroende på bristande förmåga av ljudanalys hos ristaren. Ljudlagsenligt har uttalet sannolikt varit *Svartauði*, med bortfall av det inljudande **h** och av **v**-ljudet (tecknat **f**) efter det konsonantiska **u**. Då namnet i inskrifterna övervägande tecknas *-haufði*, beror det på association; man har haft insikt om namnets innebörd och velat återge den. *Svarthaufði*, »den svarthövdade», förefaller, av de många beläggen att döma, att ha varit ett tämligen vanligt mansnamn i Sverige under vikingatiden. Det förekommer i följande uppländska inskrifter: U 87, L 15 och 16 Skråmsta, Vadsunda sn, L 53 Viksjö, Hågeby sn, L 91 Vik, Balingsta sn, L 107 Uppsala, L 218 Ärentuna kyrka, L 222, Kölje, Ärentuna sn(?), L 308 Lund, Funbo sn, D 2: 100 Näle, Vallentuna sn. Om Södermanland se Sö 256. Jfr om namnet E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 72. — 24—30

iulfast bör, för förledens tolkning, närmast sammanställas med **iolfast** L 165 Berga, Åkerby sn och **iulburn** L 787 Vändersta, Simtuna sn och vidare med **iuli** Sö 362, fsv. *Iuli*, fd. *Iul* och *Iulki*, *Iulfrid*. Förleden kan vara ett ursprungligt *Iul*-, liksom i fvn. *Iólgeirr*. Emellertid förefaller det sannolikt, att inskrifternas **iul**- (**iol**-) är en skrivning för det vanliga **ikul**- (**ihul**-) och att **iuli** är ett kortnamn till sådana tvåledade namn som *Igulfastr*, *-biorn* o. a. (E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106). Möjligen har, såsom ovan framhållits, ursprungligen varit ristat **hulfast**; i så fall avses det i svenska inskrifter mycket vanliga *Holmfastr*. — Om namnet *Asgautr* se E. Wessén, *Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria* (1924), s. 92 f., *Nordiska namnstudier* (1927), s. 82 med not 4.

Troligen var Åsgöt Åfrids make. Ristaren har, av utrymmesskäl, utelämnat den vanliga beteckningen *boanda sinn* efter namnet. Inskriftens formulering är starkt förkortad, vilket väl beror på det knappa utrymme, som stod ristaren till buds, då han utom den sedvanliga formeln skulle få plats med icke mindre än fyra namn. Samma elliptiska uttryckssätt, med hjälpverbet *let* 'lät' ensamt, förekommer även på en runsten i Färentuna hd, U 40 vid Eneby i Skå sn. Ornamentiken är rätt likartad, och sannolikt äro de båda ristningarna utförda av samme man.